

Světové hospodářské právo

Povinně volitelný předmět
Osmý semestr – magisterské studium “právo”

Vyučuje: **Filip Křepelka** – katedra mezinárodního a evropského práva PrF MU

Zdroje informací

Základní přehled problémů oboru lze najít v publikaci *Balaš V., Šturma P., Kurs mezinárodního ekonomického práva, 1.vydání, C.H.Beck, 1997, Praha*. Pozornost otázkám hospodářské integrace a jejího práva věnují i mnohé obecně dostupné české i zahraniční právnícké a ekonomické časopisy.

Vyčerpávající faktografické informace lze nalézt na serverech mezinárodních organizací (WTO, OECD, IMF, IBRD/WB a další odborné organizace), státních orgánů ČR a cizích států i Evropské unie.

Na rozmanitých internetových stránkách lze nalézt řadu studií jednotlivých problémů.

Dosud jsem nepřipravil žádnou výukovou pomůcku. Během tohoto kursu hodlám zpracovat podklady v rámci programu e-learningu.

Zaměření předmětu

Smyslem předmětu je poskytnutí základního přehledu právních aspektů mezinárodního obchodu a mezinárodní hospodářské spolupráce v čase (globalizace).

Zaměřen bude na světový právní rámec, pokud tento chybí, bude řeč o kontinentálním evropském rámci.

Stranou vesměs zůstane integrace v Evropské unii / Evropských společenstvích.

Proto také název “světové hospodářské právo”.

Přístup k předmětu

Mezinárodní hospodářská integrace je fenomén v prvé řadě ekonomický, dále sociální a ekologický.

Už slovo “mezinárodní” implikuje hospodářské aktivity, které překračují hranice států, struktur neoddělitelně spojených a vyjádřených právem. Stát = právo v jiném úhlu.

Mezinárodní obchod a mezinárodní hospodářskou spolupráci samozřejmě vedle práva ovlivňují i ekonomické, sociální, politické a další vlivy. Právo je jak modelováno těmito vlivy, naopak právo modeluje ekonomiku, sociální a politické poměry (Vzájemné ovlivňování, nikoli příčina a následek).

Ne všechny druhy a případy hospodářské integrace však mají své formálně-právní aspekty, své právní (a zvláště mezinárodně-právní) krytí. V řadě případů toto krytí nebylo potřebné k dobrému fungování hospodářských kontaktů.

Účastníci mezinárodních hospodářských vztahů

Státy

Základními subjekty světového hospodářského práva jsou státy, které jej vytvářejí.

Mezinárodní organizace

Vedle nich působí i mezinárodní státní organizace (viz níže).

Dnes několik desítek mezinárodních organizací zabezpečuje mezinárodní obchod a mezinárodní hospodářskou spolupráci.

Většina z nich nemá širší rozhodovací kompetence vůči členským státům.

Jejich *soft law* a modelové právo však velmi silně cestou dobrovolnou a neprávními tlaky ovlivňuje právní úpravu v řadě států, popř. přispívá k její tvorbě ve státech rozvojových.

Mezinárodně působící zájmové struktury

Značný zprostředkovaný vliv na tvorbu práva a dalších standardů jak na mezinárodní, tak na vnitrostátní úrovni mají nadnárodně působící podniky ("firmy", koncerny, korporace) a jejich zájmové asociace působící v mezinárodním měřítku.

Vliv veřejného mínění

Vyvíjejí četné světonázorové skupiny, mimo jiné ekologické, sociální, kulturní, náboženské.

Výrazný fenomén „antiglobalizačního hnutí“.

Vliv na vnitrostátní právo

Světové hospodářské právo silně ovlivňuje podobu vnitrostátního práva všech států mezinárodního společenství v míře odpovídající jejich hospodářské integraci se světem.

Zvláště silný vliv je v oblasti práva správního, hospodářského a finančního: ty jsou vlastně často jen prodloužením světového hospodářského práva.

Toto právo může být konkretizací standardů předepsaných v mezinárodních smlouvách.

Může být využitím možností tímto mezinárodním právem předvídaných.

Může být v rozporu nebo v napětí s takovým mezinárodním právem.

Otázka přímé uplatnění v právním prostředí členských států.

Jde o klasické mezinárodní právo veřejné. Přes všechny hovory o monismu stále dualistická praxe.

Nicméně jsou také její průlomky:

Dopady najdeme i v oblasti sociálních a ekologických práv a v soukromém právu.

Integrace a izolacionismus, globalizace

Hospodářské, politické a sociální trendy – a v posledku a ve vazbě s tím též právní trendy – mohou být integrační a desintegrační (izolacionistické). Posledních 15 let lze bezpochyby označit za integrační, protože integrace má celosvětový ráz, hovoří se o globalizaci. Ta má své výrazné právní potvrzení (např. rozvoj práva WTO).

Souvisejí sociální a ekologické otázky

Historie hospodářské integrace v posledních dvou stoletích

Za starověkými (Římská říše) nebo středověkými (Evropa) hospodářskými integracemi se zavřela voda historie.

Počátky moderní hospodářské integrace států lze spatřovat v druhé polovině 18. století nebo v 19. století (většina Evropy a část Ameriky, některé oblasti dalších světadílů).

Tehdy se stabilizuje moderní stát a moderní kapitalistické hospodářství s formální rovností hospodářských subjektů, postupně se odstraňují výsady různých společenských skupin provádět určité hospodářské činnosti (cechy, feudální výsady atd.). Moderní státy se hospodářsky integrují uvnitř, odstraňují se vnitrostátní hospodářské hranice (vnitřní cla apod.).

Navenek si však státy zachovávají plnou autonomii včetně oblasti cel, maximálně je regulují dvoustranné smluvní vztahy.

Vícestranná nebo mnohostranná smluvní regulace se objevuje jen v oblasti dopravy a spojů a neprávni cestou se začínají sblížovat technické standardy nových technologií.

Až na výjimky neexistují zóny volného obchodu: dokonce i v rámci jednotlivých koloniálních impérií existují nemalé celní bariéry.

Na přelomu 19. a 20. století přesto liberalizace mezinárodního obchodu a mezinárodní mobilita dosahuje vrcholu. „Tzv. první globalizace“
„Bílý muž na vrcholu moci“ (Západní civilizace není dnes zdaleka tak dominantní jako byla před sto lety).

Přetržka: světové války
První světová válka

Po první světové válce nestabilita, opakující se tendence k izolacionismu, nástup sociálně demokratické politiky, národní zásahy do hospodářství, zároveň je však patrná a vnímaná potřeba koordinované regulace hospodářských záležitostí, jež začínají mít globální charakter. Otevírá se tak prostor pro mnohostrannou regulaci a pro vznik mezinárodních organizací. Výrazněji se na mezinárodní úrovni berou na vědomí sociální aspekty.

Po druhé světové válce trend pokračuje, nicméně se vytváří současná verze mezinárodní hospodářského řádu.

Výrazně se proměňuje mezinárodní společenství (z 60 států na 200 států). Západní civilizace přestává být dominantní, ba dokonce se dostává do útlumu a defenzivy.

V posledních desetiletích uvolnění mobility kapitálu, hospodářská integrace se zrychluje, narůstá. Velký vliv

Mezinárodní právní rámec se výrazně proměňuje.

Optimismus a skepse z globalizace

Důležitost mezinárodní integrace obnažuje problémy, s jejichž existencí a možnými řešení se spojují četné kontroverze.

Slovo globalizace

Měl bych uchovat jistou zdrženlivost právníka: popisovat a dávat do souvislostí.

Polemiku, jež má pochopitelně dopady na rozvoj světového hospodářského práva, ovšem nemohu míjet, budu se pokoušet připomínat názory více stran.

Česká republika a světové hospodářské právo

Po roce 1990 se Československo a Česko plně zapojilo do globálního právního rámce (WTO, finanční organizace a trvalá účast v organizacích odvětvových).

EU má výlučnou kompetenci ve vnější obchodní politice zbožím a s členskými státy sdílí vnější hospodářskou politiku v dalších oblastech. Nemalá část světového hospodářského práva se následkem toho do českého právního prostředí přenáší prostřednictvím práva EU.

Mezinárodně-smluvní právo

Základními prameny světového hospodářského práva jsou mezinárodní smlouvy.

První mezinárodní smlouvy, zpravidla dvoustranné nebo vzácně vícestranné se objevily v 18. a 19. století:

Šlo o takzvané *treaties of friendship, commerce and navigation*.
Zakládaly garance pro nositele hospodářských činností mezi příslušnými státy.
Koncept doložky nejvyšších výhod.

Ukázalo se nicméně, že tento model se rozpadá v případě válečných konfliktů

Světové války přinesly kvalitativní skok, potřebu globální právní regulace hospodářských záležitostí.

Po první světové válce se nicméně nepodařilo vytvořit ani stabilní politický řád, natož řád hospodářský. Jen část v tomto kursu probíraných smluv má původ v meziválečném období.

Základem dnešního světového hospodářského práva jsou smlouvy sjednané po roce 1945 (GATT, IMF a další a smlouvy z předchozích období). Množství a rozsah smluv dnes rychle narůstá.

Dnes lze hovořit i o mezinárodních kodifikacích (příkladem budiž právo WTO od roku 1994).

Neformální mezistátní dohody

Objevují se konečně i "dohody" druhého řádu mezi polostátními institucemi a nekompetentními státními orgány, které se prosazují vedle nebo náhradou za neexistující vlastní mezinárodní smlouvy.

Mezinárodní obyčej

Je otázka, zda světové hospodářské kontakty dnes regulují nějaké identifikovatelné obyčej.

Vybavme si definici obyčej – *usus longaevus et opinio iuris* (Nyní se to ovšem, zdá se, poněkud mění, *opinio iuris*, často vzniklé neformálně na půdě mezinárodní organizace předchází *usu*)

Obvyklé chování stran (států) nemusí být ještě jimi pojímáno jako chování právem předpokládané a požadované, může být ekonomickou, sociální a politickou přirozeností.